

H. Yunus Apaydın, Prof.Dr.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu (1983). "İslâm Hukukunda Hukukî İşlemlerin Hükümsüzlüğü" başlıklı teziyle doktorasını tamamladı (1989). 1991 yılında doçent, 1997'de profesör oldu. Halen Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesidir.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 693
İSAM Yayınları 180
Temel Kültür Dizisi 37
© Her hakkı mahfuzdur.

İBN HAZM -Zâhirîlik Düşüncesinin Teorisyeni- HAYATI - GÖRÜŞLERİ H. Yunus Apaydın

TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
tarafından yayına hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 40 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayın@isam.org.tr

Bu kitap
Türkiye Diyanet Vakfı Mütvevelli Heyeti'nin
28.12.2004 gün ve 1163 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: Kasım 2017
İkinci Basım: Aralık 2020
ISBN 978-975-389-926-0

Kapak görseli: İbn Hazm'ın *el-Usûl ve'l-furâ'* adlı eserinin son sayfası (Süleyman Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 2704, vr. 246^b)

Basım, Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No: 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 (pbx) Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 48058

Apaydın, H. Yunus

İbn Hazm -Zâhirîlik düşüncesinin teorisyeni- hayatı - görüşleri / H. Yunus
Apaydın. – 2. bs. – Ankara : Türkiye Diyanet Vakfı, 2020.

218 s. ; 19,5 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 693. İSAM Yayınları ;
180. Temel Kültür Dizisi ; 37)

Kaynakça ve dizin var.

ISBN 978-975-389-926-0

İçindekiler

Kısaltmalar 9

Önsöz 11

Birinci Bölüm

İBN HAZM'IN HAYATI ve İLMÎ ŞAHSİYETİ

I. Hayatı 15

II. Öğrenim Süreci 19

III. Eserleri 23

A. Fıkıh ve Usulü 24

B. Tarih ve Biyografi 26

C. Kelâm ve Felsefe 27

D. Edebiyat 28

E. Risâleler 28

IV. Üslûbu: Dili Haccâc'ın Kılıcı Gibi Keskin Adam 30

V. Hakkındaki Bazı Değerlendirmeler 35

İkinci Bölüm

LAFZA AŞIRI BAĞLILIĞIN MEYVESİ: ZÂHİRİLİK

I. Zâhirlilik Nedir? 41

II. Zâhirlilik Düşüncesinin Kökleri 46

Üçüncü Bölüm

İBN HAZM'IN FIKIH METODOLOJİSİ

- I. Dinî Hükümlerin Kaynağı 55
  - A. Kur'an ve Sünnetin Metni: *Nas* 57
    1. Kur'an 58
    2. Sünnet 62
  - B. Ümmet Ulemâsının İttifakı: *İcmâ* 74
  - C. "Akıl" Delilinin Gereği: *Delil* 80
- II. Dinî Hükümlerde Kaynak Olmayan Şeyler 88
  - A. Din Konusunda Bağlayıcılığı Bulunmayan Şahsî Görüş: *Rey* 90
  - B. Allah ve Resulünün Hükümlerine İlâve Yapmak: *Kıyas* 94
  - C. Allah'ın Sorguya Çekilmesi: *Tâtil* 101
  - D. Yeni Bir Şeriat Koymak: *İstihsan* 105
  - E. Lafzın Zâhirinin Aşılması: *Mefhum* 106
  - F. Yeni Bir Otorite Tesisi: *Sahâbî Sözü* 109
  - G. İslâm Öncesi İlahî Dinlerin Hükümleri: *Şer'u men kablenâ* 114
  - H. Peygamber Dışında Birinin Sözüünü Delilsiz Kabullemek: *Taklit* 115
- III. İbn Hazm'ın İctihat Anlayışı 117
  - A. İctihadın Mahiyeti 117
  - B. İctihat Ehliyetinin Şartları 122
  - C. İctihadın Yöntemi 125
  - D. İctihatta Hata-İsabet Meselesi 126
- IV. Şer'î Hükümlerin Dereceleri: *Merâtibü's-şeria* 127

Dördüncü Bölüm

İBN HAZM'IN FIKHÎ (FÜRÛ) GÖRÜŞLERİ

- I. İbadet Konuları 132
  - A. Temizlik ve Abdest 132
    1. Abdestsiz, Hayızlı ve Cünüp Olan Kişinin Kur'an Okuması ve Mushafa Dokunması 132
    2. Tilâvet Secdesi İçin Abdest Almak ve Kibleye Dönmek 134
    3. Domuz Derisi Tabaklanmakla Temizlenmiş Olur mu? 134
    4. Meni Necis midir? 135
    5. Mâ-i Müstâmel ile Abdest ve Gusül Alınabilir mi? 136

6. Cenaze Yıkamak Guslü; Cenaze Taşımak Abdesti Gerekir mi? 136
7. Cuma Günü Gusül Abdesti Almak ve Güzel Koku Sürünmek 137
8. Abdestte Ayakların Meshedilmesi 137
9. Sarık, Takke, Miğfer, Baş Örtüsü gibi Giysiler Üzerine Mesh 138
- B. Namaz, Zekât, Oruç ve Kurban 139
  1. Kasten Terkedilen Namazın Kazası 139
  2. Cemaatle Namaz Kılmayı Mazeretsiz Terkedip Tek Başına Namaz Kılan Kimsenin Durumu 140
  3. Ezan ve Kâmitsiz Olarak Cemaatle Namaz 141
  4. Sabah Namazının İki Rekât Sünnetinden Sonra Uzanmayan Kişinin Sabah Namazı 141
  5. Erkeklerin Avret Mahalli 142
  6. İftitah Tekbirinde Elleri Kaldırmak 143
  7. Namazda Kiraatten Önce “Eûzü billâhi mine’ş-şeytâni’r-racîm” Demek 144
  8. Namazda Her Oturuşta Teşehhütten Sonra Okunması Farz Olan Dua 144
  9. İmama Uyan Kişinin Hata Yapması Durumunda İmamdan Bağımsız Olarak Sehv Secdesi Yapması 145
  10. Abdestsiz Olarak Sehv Secdesi Yapılması 145
  11. Bulûğa Ermemiş Kişinin Cenaze Namazının Kılınması 146
  12. Zekât Hangi Mallarda Vâciptir? 146
  13. İşlenen Günahın Orucu Bozması 147
  14. Cinsel İlişki Dışında Meninin Gelmesinin Orucu Bozması 148
  15. Ramazanda Yolculuğa Çıkan Kimsenin Orucunu Bozması 148
  16. Hamile, Süt Emziren ve Yaşlıların Tutamadıkları Oruçların Kazası 151
  17. Üzerinde Oruç Borcu Olduğu Halde Ölen Birinin Yerine Ne Yapılmalıdır? 152
  18. Kurban Kesen Kişinin Kurbanından Yemesi 154
  19. Akıka Kurbanı 154

- C. Helâller ve Haramlar 155
1. Yemekten Önce Besmele Çekmek ve Yemeği Sağ Elle Yemek 155
  2. Soğan ve Sarımsak Yiyenin Mescide Girmesi 156
  3. Ayakta Su İçmek 156
  4. Kabir Ziyareti 156
  5. Müzik Dinlemek 157
- II. Muâmelât, Nikâh ve Diğer Fıkıhî Konular 158
1. Rehin 158
  2. Alım Satım Esnasında Şahit Bulundurmak 159
  3. Ölüm Hastalığında Yapılan Vasiyet, Vakıf ve Hibe 160
  4. Miras Alamayan Akrabaya Vasiyet 161
  5. Evlenmenin Hükümü 161
  6. Zina Eden Bir Müslümanın Başka Bir Müslümanla Evlenmesi 162
  7. Haramlık Doğuran Süt Emmenin Yaşı 163
  8. Hırsızlığın Nisabı 164

Beşinci Bölüm

İBN HAZM'IN MANTIK ve KELÂM ALANINDAKİ GÖRÜŞLERİ 167

- I. Mantık ve Bilgi Teorisi 169
- A. Bilginin Tanımı, Kısımları ve Kaynakları 170
  - B. Kıyas 176
- II. Kelâm Alanındaki Görüşleri 179
- A. İtikadî-Kelâmî Temayülü 179
  - B. Bazı Kelâmî Görüşleri 182
    1. İsbât-ı Vâcip 182
    2. Kudretin Taalluku 183
    3. Sıfatlar Meselesi 184
    4. Kelâmullah ve Halku'l-Kur'ân 185
    5. Rü'yetullah 186
    6. Melekler 186
    7. Nübüvvet 187
    8. Âhiret 188
    9. Hüsün-Kubuh 189

Sonuç 193

Notlar 197

Kaynakça 207

Önsöz

4./10. yüzyılda Endülüs'te (İspanya) yaşamış olan İbn Hazm, İslâmî ilimler alanındaki genel geçer söylemlere karşı *protest* tavrı ve orijinal fikirleriyle döneminden günümüze kadar kendinden söz ettiren ve görüşleri tartışma gündeminden düşmeyen bir âlim olmuştur. Söyleminin tabiatı gereği her ne kadar görüşleri bir “ekol/mezhep” şeklinde devam etmemiş olsa da İbn Hazm'ın bazı görüşleri, sonraki birçok âlim üzerinde değişik derecelerde etkili olmuştur. Bugün bile İbn Hazm'ın kimi düşüncelerinin birçok çağdaş ilim adamı ve yazar tarafından paylaşıldığı ve savunulduğu görülmektedir. Dinin olanca sadıqlığı ve sadeliğı ile yaşanması gibi kimi sempatik öğeler içerdiği için İbn Hazm'ın söylemi, özellikle tarihsel tecrübeyi önemsemeyen, derinlikli ve kuşatıcı düşünmeye fırsatı olmayan ve yüzeyselliğı seven kimseler tarafından ilgi ve sempati görmeye devam edeceğı benzemektedir.

Kıyas, istihsan, istislâh gibi hemen bütün fıkıh mezheplerinde benimsenen yöntemlere karşı çıkması ve ihtiyat gibi hukuki prensipleri dikkate almaması sebebiyle İbn Hazm'ın görüşleri donuk ve statik bulunabilir ve kabul edilmeyebilir, bu görüşlerin günümüz açısından uygulanabilir olmadığı iddia edilebilir. Ancak İbn Hazm'ın tanınmasının ve görüşlerinin bilinmesinin birçok açıdan yararlı olduğu kesindir. Bir kere tarihsel tecrübeye bütün müesses fıkıhı karşısına alma cesaretini

gösteren ve kimi etkileri günümüze kadar devam eden bir âlimin tanınması entelektüel bir zenginlik olmasının yanında özellikle fıkıhın anlamının, mahiyetinin, kaynaklarının ve işlevinin yeniden ve dikkatlice düşünülmesine yol açabilecektir. Hiç değilse, kabulleri arasında İbn Hazm'ın eleştirdiği şeyler bulunan kimseleri mevcut kabullerini yeniden sorgulamaya ve sağlam temellere oturtma çabasına sevkedecektir. Tarihsel tecrübenin doğru anlaşılması, benimsediğimiz görüşlere uymayan kişi ve görüşlere sansür uygulayarak değil, onları tanıyarak ve onlarla hesaplaşarak mümkün olabilir.

Esasında bu kitap *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde yer alan "İbn Hazm" maddesinin tarafımızdan kaleme alınmış olan fıkıh ve fıkıh usulü görüşleriyle alakalı kısmının genişletilmiş halidir. Bu kısımda yer alan bilgiler için gerekmedikçe ayrıca kaynak gösterilmemiştir. İbn Hazm'ın kelâm ve diğer alanlardaki görüşleri konusunda ilgili maddenin diğer kısımlarından da yararlanılmıştır. Kitap hazırlanırken kaynak olarak büyük ölçüde İbn Hazm'ın kendi kitapları kullanılmış, gerekli görülen yerlerde hakkında yazılanlara da atıf yapılmıştır.

Kitap, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İbn Hazm'ın hayatı, eğitimi, eserleri ve üslûbu ele alınmıştır. İkinci bölümde İbn Hazm'ın Zâhirîlik söyleminin mahiyeti ana hatlarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde İbn Hazm'ın fıkıh usulü anlayışının genel karakteristikleri ele alınmıştır. Dördüncü bölümde Zâhirîlik söyleminin izlerini iyi yansıttığı düşünülen bazı fikhî görüşlerine yer verilmiştir. Beşinci ve son bölümde İbn Hazm'ın mantık ve kelâm alanlarındaki görüşleri genel hatlarıyla açıklanmıştır. Kitap, sonuç bölümüyle sona ermektedir.